

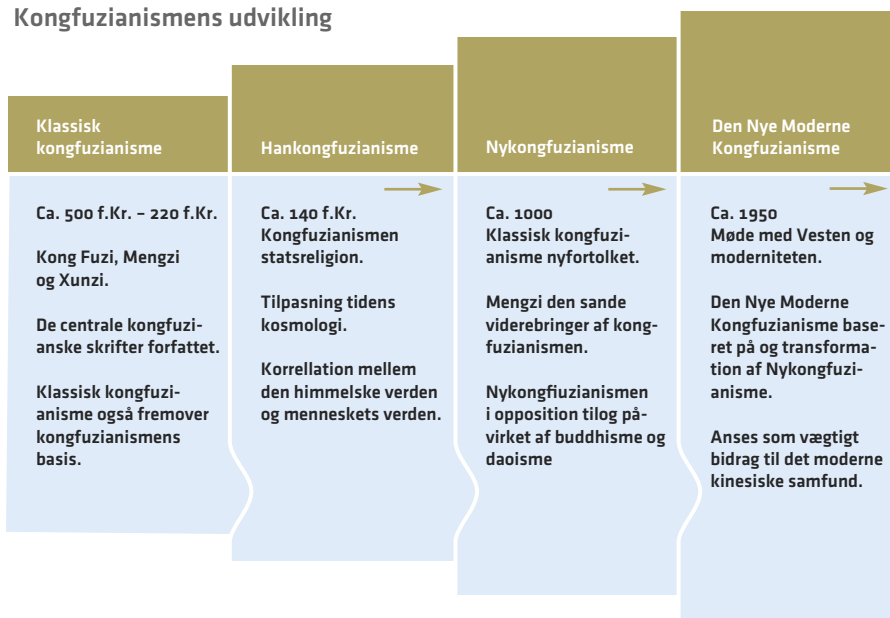
6. Kongfuzianisme

Om nogen har kongfuzianismen været udsat for omskiftelig popularitet. Hvem skulle have troet, at kongfuzianismen, som i maoismens storhedstid var indbegrebet af alt det reaktionære, alt det forkerte, i dag ville lægge navn til det store kulturelle fremskud i form af de mange ”Confucius Institutes”, som det officielle Kina står bag? Her er tale om en forbløffende genfødsel af ideer til en række områder – inden for etik, økonomi og samfundslære, men også kunst og musik – som den gamle fyrsteråd giver umuligt kan have forestillet sig. Ingen kineser er større end Kong Fuzi!

Kong Fuzi og kongfuzianismen

Kongfuzianismen har i mere end to tusinde år haft kolossal indflydelse på det kinesiske folk, og Kong Fuzi har indtaget en position, som kan sidestilles med Muhammed og Jesus i henholdsvis den islamiske og kristne verden. Kongfuzianismen er ikke kun indflydelsesrig i Kina og på Taiwan, men har også udøvet en stor påvirkning i Korea, Japan, Singapore og Vietnam. Kongfuzianismen har de-

Kongfuzianismens udvikling

fineret den kinesiske civilisation, formet den kinesiske identitet som nation og forsynet det kinesiske folk med etiske værdier og spirituelle mål. I sin egenskab af statsideologi bevarede kongfuzianismen sin status helt op til 1911. Kongfuzianismen kan inddeles i følgende kategorier:

- Klassisk kongfuzianisme (ca. 500-220 fvt.)
- Hankongfuzianisme (206 fvt. – 220 e.Kr.)
- Nykongfuzianisme (ca. 1000-1950)
- Den Nye Moderne Kongfuzianisme (1950-)

Kongfuzianismen har taget navn efter den kinesiske filosof og vismand Kong Fuzi, som ifølge traditionen levede fra 551 til 479 fvt. På kinesisk kaldes kongfuzianismen *rujia*, som betyder de lærdes skole. Dvs. at kongfuzianismen viser hen til de lærde, der var eksperter i den klassiske lærdom, som bestod i kendskab til den skriftlige kulturelle tradition og de omfattende ritualkoder (*li*). Det var denne tradition, som Kong Fuzi betragtede sig som en del af, men som han også ønskede skulle overføres og tilpasses samtidens behov i den socialt og politisk urolige periode, som har betegnelsen De Stridende Staters Periode. Kong Fuzi vides at være den første, der skabte en egen privatskole. Han rejste rundt til forskellige fyrstestater for at rådgive regenter, men ingen i hans egen levetid tilsluttede sig hans ideer.

Kong Fuzi betragtede fortidens konger i det tidlige Zhou-dynasti som eksemplariske regenter, der herskede i en gylden tidsalder. Ifølge Kong Fuzi formåede de at skabe rigdom og velfærd for hele folket gennem deres dydige handlinger. Kongfuzianismen er ofte blevet betragtet som en snæver morallære, men kongfuzianismen har igennem sit historiske forløb favnet bredt, idet den kan siges at dække disse aspekter:

- Et etisk system
- En social og politisk lære
- En religiøs dimension.

Efter Kong Fuzis død spredte hans tanker sig gennem disciplene, men det var først et par hundrede år efter hans død, at Kong Fuzi fik to vigtige fortalere for sin lære. Det var Mengzi (Mencius) og Xunzi, to ihærdige beundrere af Kong Fuzi, men med hver sin udlægning af, hvad den sande kongfuzianisme bør være. De udbyggede og forsynede kongfuzianismen med nye ideer, hvor blandt andet spørgsmålet om menneskets natur blev debatteret.

Det var dog først i Handynastiet, kongfuzianismen fik officiel anerkendelse. Den blev ophøjet til statsideologi og dannede grundlag for statsstyrelsen, men ikke alene det, man iværksatte også et uddannelsesprogram for embedsmænd,

der hvilede på de kongfuzianske politiske, sociale og etiske retningslinjer.

Hankongfuzianismen er kendetegnet ved, at den integrerede og tilpassede den klassiske kongfuzianisme til kosmologien under Handynastiet. Efter Han-dynastiet mistede kongfuzianismen sin idemæssige og filosofiske vitalitet i flere århundreder, men den vedblev at være statens officielle doktrin, og den kongfuzianske embedsmandsuddannelse fortsatte sin eksistens. Kongfuzianismen var stadig integreret i kejserlige ritualer til de royale forfædre, Himlen og Jorden og til alteret for korn og afgrøder. I perioden mellem Han- og Songdynastiet blomstrede daoismen og buddhismen og opnåede periodevis massiv kejserlig støtte. Kongfuzianismen derimod synes at være stagneret. Der var stille omkring kongfuzianismen indtil Songdynastiet, hvor nykongfuzianismen blomstrede.

Himlen spiller også en rolle hos Kong Fuzi, om end han sjældent omtaler den. For Kong Fuzi var Himlen en upersonlig magt, vi mennesker aldrig helt kan begribe, men som kan siges at råde over de ting, der ikke kan bringes under menneskelig kontrol.

Kongfuzianismens etik

Det er blevet hævdet, at kongfuzianismen ikke er en religion, fordi der ikke eksisterer nogen kongfuzianske guder, og der ikke gives noget løfte om frelse eller et liv efter døden. Kongfuzianismen beskæftiger sig først og fremmest med, hvordan vi skaber de rette samfundsforhold og sociale relationer, med udgangspunkt i kultiveringen af selvet, således at individet opnår at blive et dannet og moralsk godt menneske. Humanismen holdt sit indtog i Kina med kongfuzianismen, der ikke forlader sig på, at guddommelige magter hersker over mennesket. Derimod sættes mennesket selv i centrum og bliver sin egen forvalter. I kongfuziansk tænkning begynder det menneskelige samfund i familien og har videre udstrækning til klanen, staten og hele civilisationen. Den kongfuzianske etik er centreret i de fire kongfuzianske dyder:

1. *Ren* (medmenneskelighed, venlighed, godhed)
2. *Yi* (retsind, samvittighedsfuldhed)
3. *Li* (ritualer, etikette, dannelse)
4. *Zhi* (visdom – hvilket er at skelne rigtigt fra forkert).

Kong Fuzi betragtede måske *ren* som den mest centrale dyd, idet han i værket *Analekterne* nævner *ren* som den dyd, der opsummerer de andre dyder. Han opstiller Den Gyldne Regel i den passive form, hvor han erklærer, at der altid er en rettesnor,

du kan anvende, nemlig at undlade at gøre mod andre, hvad du ikke ønsker, de skal gøre mod dig.

Sønlig ærbødighed (*xiao*)

Et vigtigt begreb, som går tilbage til før Kong Fuzis tid, men som kongfuzianismen i høj grad tog til sig, var sønlig ærbødighed (*xiao*). Sønlig ærbødighed angår ikke kun sønnens ærbødighed over for faderen, men indbefatter også sønnens ærbødighed over for moderen, datterens over for forældrene, svigerdatterens over for mandens forældre, børnenes forhold til bedsteforældrene og ikke mindst til de afdøde forfædre. Sønlig ærbødighed er ikke blot en pligt til at tjene forældre og forfædre, men viser sig essentielt i kærlighed, loyalitet og respekt for ens forældre. Det betyder, at ofringer og æresbevisninger til afdøde slægtninge også kan karakteriseres som sønlig ærbødighed. Det er denne kultivering af ægte følelser og respekt i familien og slægtslinjen, der ligger til grund for alle medmenneskelige relationer. Selv om sønlig ærbødighed kan komme til udtryk i lydighed og pligter over for forældregenerationen, blev *xiao* ikke udelukkende betragtet som et envejsforløb. Forældrenes kærlighed til børnene og pligterne som forældre kan også betragtes som *xiao*. I traditionel forståelse må barnet (sønnen) ved en forælders død udtræde af det offentlige liv og vie sig til en periode med sorg, der i det gamle Kina kunne vare op til tre år. I den kinesiske kultur vrimler det med fortællinger om børn, der optræder som eksemplariske rollemodeller og uselvvisk ofrer sig for forældrene.

Den ideelle regent

I kongfuzianismen skal regenten vinde folkets hjerter ved at handle og styre retfærdigt. Det er regentens moralske kvalifikationer, der er grundlaget for den gode stat – ikke anvendelse af magt og tyranni. De tidligere visdomskonger fra Zhoutiden udgør den eksemplariske model for statsstyrelse. Et af kongfuzianismens særkender var tanken om meritokrati, hvilket er ideen om, at det er de bedst egnede og dygtigste, der skal styre og administrere staten. I det kongfuzianske system er det imidlertid klart, at al magt er i hænderne på kejseren og alle befalinger måtte udgå fra det kejserlige hof. Befolkningen har ingen direkte politisk indflydelse, men eksempelvis hos Mengzi åbnes døren til den demokratiske tanke. Mengzi hævder nemlig, at folket har ret til oprør og afsættelse af den regent, der misbruger sin magt og tyranniserer befolkningen. I den kongfuzianske forståelse er regenten billedligt set som båden og folket som vandet, hvilket indikerer, at folket er den bærende kraft og grundlaget for regentens position. Regenten forventes at regere

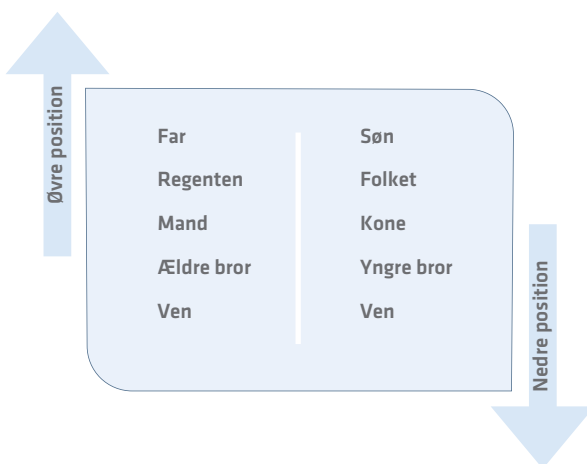
gennem det moralske eksempel, der mentes at kunne spredes til hele befolkningen. Det samfund, som kongfuzianismen er fortalende for, er et hierarkisk samfund baseret på ritualer (*li*), hvor alle medlemmer bliver placeret efter deres status, rolle, køn og alder og optræder i henhold til den plads, de indtager i samfundet.

Junzi var oprindeligt en aristokratisk titel, men i kongfuzianismen er en *junzi* en lærd, moralsk og dannet person, der optræder i overensstemmelse med *ren* og *li*.

Ritualer

I kongfuzianismen spiller ritualer en helt central rolle. Men her skal man tænke på, at ritualer ikke kun angår en religiøs praksis. I den kongfuzianske tanke er ritualerne snarere forstået som de sociale færdselsregler og dannelsesformer, som dækker alt fra bordmanerer til begravelsesriter. Ritualer (*li*) er i kongfuzianismen de formaliserede adfærdsformer, som er et redskab til at skabe den sociale og politiske orden og dermed det harmoniske samfund. *Li* er den ”ædle mands” principper og det instrument, hvormed man både kan højne og kontrollere menneskenaturen. I kongfuzianismen har *li* den primære funktion at angive formelle forskrifter og at afmærke grænserne for personers behov og interesser. Ritualerne er mere end noget andet et redskab til at realisere humanismen og samtidig det middel, som skal anvendes til at strukturere og binde samfundet sammen. Begrebet *li* er også det, der angiver de korrekte roller indbyrdes i familien. De såkaldte Fem Forhold, som uløseligt er knyttet sammen med kongfuzianismen, er med undtagelse af forholdet mellem venner baseret på en hierarkisk orden.

Figuren ovenfor viser De Fem Forhold eller relationer. I modellen er højre kolonne overordnet den venstre, som en øvre og nedre position. Eksempelvis må sønnen adlyde og tjene sin fader, mens faderen har pligt til at elske og værne om sønnen.

Mengzi (ca. 370-290 fvt.) og Xunzi (ca. 310-230 fvt.)

De to vigtigste fortalere for Kong Fuzis lære var Mengzi og Xunzi. Mengzi fik på sin vis en mindst lige så stor indflydelse som Kong Fuzi, fordi Mengzis udlægning af kongfuzianismen i Songdynastiet og frem til den moderne æra blev regnet for den sande eller ortodokse kongfuzianisme. Mengzi er særlig kendt for at hævde, at den medfødte natur i mennesket er god, og at denne natur er indpodet af Himlen. Vi har altså som mennesker et indre moralsk og medfødt kompas, der kan lede os i den moralsk rigtige retning. Mengzi ser beviset for denne naturs eksistens i den iagttagelse, at intet menneske kan tåle at se et andet væsen lide, og den ytrer sig i evnen til empatisk forståelse for andre. Mengzi karakteriserer den menneskelige natur ved hjælp af sin teori om De Fire Spirer, der består i medfølelse, skam, høflighed og skelneevne mellem rigtigt og forkert, som imidlertid blot er spirer, der skal kultiveres for at modnes til de fire kongfuzianske dyder. Mennesker er ikke indbyrdes forskellige med hensyn til den medfødte natur (*xing*), men de afviger fra hinanden i den grad af opmærksomhed og kultivering, som den medfødte gode natur kræver for at opnå en sund vækst. Den menneskelige natur er mere end driften til at overleve, for den indeholder en indre normativ ledetråd. Man kan udlede af Mengzis doktrin, at menneskets iboende natur dels består af basale instinkter, der deles med dyrene, og dels af De Fire Spirer, der er unikke for mennesket. For Mengzi er det ikke centralt, at mennesker er født med en fælles natur, men at de er forskellige i henseende til den opmærksomhed og pleje, de giver den.

Mengzi: De Fire Spirer (se tekst 20)

Spirerne	De modne stadier
Medfølelse, ikke at kunne tåle at se et andet væsen lide	<i>Ren</i> : medmenneskelighed, godgørelse
Skam (som etisk begreb)	<i>Yi</i> : retsind, retfærdighed, gøre, hvad der er passende
Høflighed, pligtopfyldenhed	<i>Li</i> : ritualer, etikette
Skelneevne (mellem godt og ondt, rigtigt og forkert)	<i>Zhi</i> : visdom

Mengzis teori om den medfødte moralske natur er udmøntet i ideen om De Fire Spirer. De Fire Spirer i mennesket kan udvikles og modnes gennem selvkultiveringen til de fire kongfuzianske dyder.

Den store mester Kong Fuzi har igennem historien været et yndet motiv for kunstnere. Den store vismand var underviser, filosof, embedsmand og symbol på kinesisk civilisation.

Xunzi er særlig kendt for sit syn på menneskets natur (*xing*), som han karakteriserer som ”ond”. Så kategorisk skal dette imidlertid ikke forstås, for der er slet ikke tale om, at mennesket finder naturligt behag i ondskab. Ideen er snarere den, at mennesket mangler en medfødt sans for godhed, der kan lede til den rette opførsel. Her står han således i et modsætningsforhold til Mengzi, som han kritiserer, fordi Xunzi ser en fare i, at eksterne retningslinjer, i form af *li* (ritualer) og den kongfuzianske klassiske lærdom, gøres overflødige, i og med at mennesket formodes at have et medfødt moralsk kompas. Ifølge Xunzi er menneskets natur identisk med basale drifter og passioner, som det deler med dyrene. Efterlever man denne natur, ledes mennesket uundgåeligt til egoisme og skaber strid i samfundet. Den menneskelige natur kan derfor betragtes som en rå, ukultiveret og usocialiseret natur. Menneskets opgave bliver i den forbindelse, ved hjælp af bevidst og fornuftsmæssig indsats, at modvirke og omforme denne natur, således at mennesket kan blive et ansvarligt socialt væsen. Xunzi anser derfor moral og etik som kvaliteter, der kan tilegnes gennem lærdom og socialisering. Mennesket er i Xunzis filosofi et autonomt væsen, idet mennesket ses som sin egen forvalter. Heri brød han med den fatalistiske indstilling til tilværelsen og pegede i stedet på menneskets egne ressourcer som det egentlige potentiale til påvirkning af verden.

Begrebet *li* 理 (princip) må ikke forveksles med ritualer og etikette, som også benævnes *li*, der dog er et helt andet begreb, og som på kinesisk skrives med et andet tegn, 禮.

Xunzi gør sig yderligere bemærket ved sin naturalistiske opfattelse af Himlen. Forestillingen om, at Himlen kunne sende belønning og straf ned over menneskeheden, var stadig udbredt på Xunzis tid. Men Xunzi delte ikke denne overbevisning, ligesom han betegnede tidens anvendelse af divination, magi og folks frygt for varsler som ren overtro. For Xunzi er Himlen den naturlige verden, den har ingen intentioner og vilje, men må betragtes i sin naturlige udfoldelse. Xunzi havde gennem sin naturalisme kappet det moralske bånd i kongfuzianismen, som herskede mellem mennesket og Himlen, og som blandt andet kan ses i *Analekterne* og i særlig grad i *Mengzi* og *Zhongyong*. Heri består en af de væsentlige forskelle mellem Mengzi og Xunzi, fordi Mengzi vil hævde, at den rette orden opstår via de etiske og himmelgivne dispositioner i mennesket. I Xunzis system derimod forbliver naturen eller Himlen uden for den etiske sfære.

Nykongfuzianisme

I Songdynastiet (960-1279) rejste sig en politisk elite, som bestod af de lærde, der var et produkt af de statslige embedseksaminer. Songdynastiet var et af de kulturelt mest strålende i Kinas historie og stod midt i store økonomiske og sociale forandringer, der var med til at forme det politiske og intellektuelle klima helt op til det 20. århundrede. I dette miljø fremstod en stor gruppe af filosoffer og statsmænd, som var kritiske over for både buddhismen og daoismen og i stedet ønskede at genvitalisere den kongfuzianske lære. Med udgangspunkt i den klassiske kongfuzianisme søgte de at nyfortolke kongfuzianismen koblet med ideer fra daoismen og buddhismen. De kaldte denne bevægelse for *daoxue*, dvs. studier i *dao*, men i Vesten blev disse tendenser benævnt nykongfuzianisme. Nykongfuzianismen bragte kongfuzianismen i front hos intellektuelle, ikke alene som et system af tanker, men også som en religiøs levemåde.

Nykongfuzianismen opstod i en tid, hvor nye emner optog de lærdes interesser. Der var en fokus på det metafysiske, der viste sig ved, at man søgte efter det ene princip (*li*), som hersker i kosmos.

Under Song- og Mingdynastierne blev de to mest dominerende retninger i nykongfuzianismen skabt, som hver især dannede deres fløj i den nykongfuzianske lære. Den første fløj var den empiriske rationelle skole, hvis hovedtalsmand var Zhu Xi (1130-1200). Den anden var den idealistiske fløj, som havde Wang Yangming (1472–1529) som fortaler. Den primære forskel mellem skolerne var, hvordan man erkender det ultimative princip (*li*). Zhu Xi var overbevist om, at princippet (*li*) kunne erkendes gennem kontemplation og undersøgelser af den ydre verden. I Zhu Xis filosofi opereres der med to grundlæggende kræfter, nemlig *li* (abstrakt princip) og *qi* (materiel kraft). Universet eller naturen besidder det overordnede, abstrakte og evige princip (*li*). Opgaven for mennesket er at afdække den oprindelige og rene natur i mennesket, som identificeres med *li*. Imidlertid forholder det sig sådan, at menneskets fysiske natur er bundet til *qi* (materiel kraft), og denne *qi* er mere eller mindre uren, hvorfor det gælder om at rense og klare sindets iboende *qi*, således at den gode oprindelige natur (*li*) kan skinne igennem og komme til udtryk. Wang Yangming hævdede modsat, at alt findes i sindet, for der findes ikke noget uden for sindet. Derfor skulle man vende blikket indad og opdage det ultimative princip (*li*) i eget sind. Wang Yangmings unikke pointe var, at viden og handling ikke kan adskilles. Den ægte moralske viden ytrede sig nemlig i et kontinuum af viden og handling, idet han fastslog: ”Viden er begyndelsen til handling, og handling er fuldbyrdelsen af viden.”

I det sidste kejserdynasti, Qingdynastiet, opstod en del kritik af nykongfuzi-

anismen under Song- og Mingdynastierne. Kritikken kom fra en gruppe nykongfuzianere, der mente, at den tidligere nykongfuzianisme i grunden havde indført ideer i sine fortolkninger af kongfuzianismen, som var fremmede for den klassiske kongfuzianisme, og som bar præg af både buddhisme og daoisme. I stedet søgte de med sproglige kundskaber og historiske data at redegøre for, hvad der var den korrekte forståelse af den klassiske kongfuzianske lærdom.

Den Nye Moderne Kongfuzianisme

I Den Kinesiske Republik, og især i Den Kinesiske Folkerepublik, kom kongfuzianismen i stærk unåde. Man beskyldte kongfuzianismen for at holde Kina i en spændetrøje og hindre vejen frem mod et moderne samfund. Kommunisterne betragtede kongfuzianismen som en feudal lære, der hørte fortiden til, og man iværksatte anti-kongfuzianske kampagner. Gennem de sidste 25 år har kongfuzianismen imidlertid gennemgået en revitalisering og fået en ny rolle i Kina.

Hovedideer i Den Nye Moderne Kongfuzianisme:

- Kongfuzianismen kan og bør tilpasses moderne videnskab og demokrati.
- Kongfuzianismen kan yde et vægtigt bidrag til vestlig tænkning.
- Kongfuzianismen fortolkes i overensstemmelse med nykongfuzianismen.
- Kongfuzianismen er en universel lære.

I forskellige sammenhænge er kongfuzianismen blevet set som en vigtig faktor, når det gælder kulturel identitet, politik, social bevidsthed og økonomi. De talrige Kongfucius-institutter, der er dukket op over hele kloden som udposter for kinesisk kultur og sprog, vidner om Kong Fuzis symbolske status som nationalt ikon. Kongfuzianismen er hevet frem af kulissen, som en modspiller til vestlig individualisme, og menes at kunne forsyne det kinesiske folk med vigtige etiske retningslinjer og værdier. I *Folkets Dagblad* i 1996 dukkede en leder op, der fastslog harmonien mellem kongfuzianisme og ”markeds-leninisme”. Flere højtstående partimedlemmer har anvendt kongfuzianske slagord og ordsprog i deres vision om det moderne kinesiske samfund. Denne nye fokus og positive vurdering af kongfuzianismen er især blevet anført af en bred bevægelse, der kaldes Den Nye Moderne Kongfuzianisme. Det er en bevægelse, der kan føres tilbage til slutningen af det 19. århundrede, men den manifesterede sig først for alvor i 1950’erne. I de sidste 30 år er denne bevægelse, som en følge af det kinesiske økonomiske mirakel, blevet mere synlig i Kina og i de vestlige medier.

Den Nye Moderne Kongfuzianisme forbindes ofte med et manifest skrevet i 1958 af en række fremtrædende nye moderne kongfuzianere.

Den Nye Moderne Kongfuzianisme er et intellektuelt og kulturelt fænomen. Den er næppe mærkbar i kinesernes daglige liv, men har opnået opmærksomhed gennem intellektuelle fra institutioner i Beijing, Hongkong, Taipei og Boston. De hævder, at kongfuzianismen kan tilpasses og kan yde et vægtigt bidrag til det moderne Kina. Den Nye Moderne Kongfuzianisme kan siges at hæfte sig på nationalisme og ønsket om at bibringe det kinesiske folk og dets nation en identitet, som på én gang er traditionel og moderne. Bevægelsen har dog også sine kritikere i Kina. Den er blevet klandret for at være en nykonservativ bevægelse, hvis værdier og ideologi er udsprunget af et feudalt system og derfor ikke har noget at tilbyde fremtidens Kina. Man må derfor heller ikke forveksle Den Nye Moderne Kongfuzianisme med Kinas officielle politiske og kulturelle holdninger, men det er sandsynligt, at kongfuzianismen vil spille med, når Kinas fremtid diskuteres.